

The Abraham and Millie Arbesfeld Kollel & Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Programs for Men and Women

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG
WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

*Program dedicated in memory of
HaRav Aharon Lichtenstein zt"l*

עוסק בתורה ובמצוה פטור מן המצוה
*Priority, Balance and Integrity in
Torah Study and Halakhic Observance*

*This week's shiurim are sponsored by
Bella Hochberg l'ilui Nishmat her husband,
Mordechai Yitzchak ben Shmuel v'Fayge Peshe,
whose Yahrzeit is the 15th of Sivan*



Rabbi Dr. Michael Rosensweig
כא' אייר תשע"ה • May 10, 2015

1 תלמוד בבלי מסכת סוכה דף כה עמוד א-ב

משנה. שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה. אוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה.

גמרא. מנא הני מילי? דתנו רבנן: (דברים, ו, ז) בשבתך בביתך - פרט לעוסק במצוה, ובלכתך בדרך - פרט לחתן. מכאן אמרו: הכונס את הבתולה - פטור, ואת האלמנה - חייב. מאי משמע? - אמר רב הונא: כדרך, מה דרך רשות - אף כל רשות, לאפוקי האי דבמצוה עסוק. - מי לא עסקינן דקאזיל לדבר מצוה, וקא אמר רחמנא ליקרי! - אם כן לימא קרא בשבת ובלכת, מאי בשבתך ובלכתך - בלכת דידך הוא דמיחייבת, הא בלכת דמצוה - פטירת. - אי הכי, אפילו כונס את האלמנה נמי! - כונס את הבתולה - טריד, כונס אלמנה - לא טריד. - וכל היכא דטריד הכי נמי דפטור? אלא מעתה טבעה ספינתו בים דטריד, הכי נמי דפטור? וכי תימא הכי נמי - והאמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה, חוץ מן התפילין, שהרי נאמר בהן פאר! - הכא טריד טירדא דמצוה, התם - טריד טרדא דרשות.

והעוסק במצוה פטור מן המצוה מהכא נפקא? מהתם נפקא, דתניא: (במדבר ט) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וכו' אותם אנשים מי היו? נושאי ארונו של יוסף היו, דברי רבי יוסי הגלילי, רבי עקיבא אומר: מישאל ואלצפן היו שהיו עוסקין בנדב ואביהוא. רבי יצחק אומר: אם נושאי ארונו של יוסף היו - כבר היו יכולין ליטרה, אם מישאל ואלצפן היו - יכולין היו ליטרה. אלא עוסקין במת מצוה היו, שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח. שנאמר (במדבר ט) ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, ביום ההוא אין יכולין לעשות, הא למחר - יכולין לעשות. - צריכא, דאי אשמעינן התם - משום דלא מטא זמן חיובא דפסח, אבל הכא דמטא זמן קריאת שמע - אימא לא, צריכא. ואי אשמעינן הכא - משום דליכא כרת, אבל התם דאיכא כרת - אימא לא, צריכא

2 תוספות מסכת סוכה דף כה עמוד א

שלוחי מצוה - הולכי בדבר מצוה כגון ללמוד תורה או להקביל פני רבו ולפדות שבוין פטורין מן הסוכה ואפילו בשעת חנייתן כך פי' בקונטרס וכן משמע בגמרא דקאמר הולכי לדבר מצוה פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה ומשמע אע"פ שאין הולכין אלא ביום דאי דאזלי ביממא ובלילה אפי' לדבר הרשות נמי פטירי כדקתני בברייתא ועוד עובדא דרב חסדא ורבה בר רב הונא דגנו ארקתא דסורא ותימא אם יכולין לקיים שניהם אמאי פטורין דאטו אדם שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מפטר בכך משאר מצות ובפ' אין בין המודר (נדרים ד' לג): גבי המודר הנאה דמתזיר לו אבידתו אע"פ דמהני ליה פרוטה דרב יוסף משום דלא שכיחא ואי כל זמן שאבידה בביתו מיפטר מלמיתב ריפתא לעני אם כן שכיחא היא אלא ודאי לא מפטר אלא בשעה שהוא עוסק בה כגון טלית של אבידה ושטחה לצורכה או בהמה שנותן לה מזונות דלא שכיחא שבאותה שעה יבא עני לשאול ממנו וצריך לומר דהכא נמי איירי בכי האי גוונא דאי מיטרדי בקיום מצות סוכה הווי מבטלי ממצות.

3 הר"ן על הרי"ף מסכת סוכה דף יא עמוד א

שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה. פרש"י ז"ל אפי' בשעת חנייתן והכי משמע בגמ' דאמרינן הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום ובין בלילה ומשמע אע"פ שאין הולכין אלא ביום דאי אזלי ביממא ובליליא אפילו לדבר הרשות נמי פטירי כדקתני בברייתא: ואיכא למידק אם יכולין לקיים את שתייהן אמאי פטורין דאטו מי שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו מי מפטר משאר מצות הא ודאי לא וה"נ מוכח בפרק אין בין המודר דאמרינן התם [דף לג ב] המודר הנאה מחבירו מחזיר לו אבדתו אע"ג דמהני ליה פרוטה דרב יוסף משום דלא שכיח ואי כל זמן שאבדה בידו מפטר מליתן ריפתא לעניא הא ודאי שכיחא טובא אלא על כרחין לא מפטר אלא שעה שהוא עוסק בה כגון טלית של אבדה ששטחה לצרכה או בהמה שנותן לפניה מזונות דלא שכיח שבאותה שעה יבא עני וישאל ממנו לפיכך העלו בתוספות דלא פטירי אלא היכא שאם יקיימו מצות סוכה יבטלו ממצותיהן ואמרינן בגמרא [דף כו א] דרב חסדא ורבה בר רב הונא כי הווי עיילי לשבתא דריגלא לבי ריש גלותא הווי גנו ארקתא דסורא ואמרי אנן שלוחי מצוה אנן ופטרינן בכה"ג נמי הוא דאי מטרדו בקיום מצות סוכה הווי מפגרי ממצותן. ולא נ"ל כן דפשטא דמילתא לא משמע כן וה"נ אמרינן בגמרא [דף י ב] דרב חסדא ורב הונא איקלעו לבי ריש גלותא ואגניניהו רב נחמן בסוכה שמופלגין נוייה ממנה ד' ואמרי ליה אנן שלוחי מצוה אנן

ופטורין ופרש"י ז"ל להקביל פניו של ראש גולה דחייב אדם להקביל פנו רבו ברגל ולא אהדרו ליה דסוכה כשרה לדעתיהו כלל דהא אמר להו רב נחמן הדריהו בכו משמעתיכו ולא משמע דלהוי מפגרים מראיית רבן ברגל אי הוה מהדרי למגנא בסוכה כשרה ועוד מדאמרינן [ברכות טז א] חתן פטור מקריאת שמע עד מוצאי שבת אם לא עשה מעשה ואם איתא דביכול לקיים את שתייהם מיחייב נימא דאיבעי ליה ליתובי דעתיה כדאמר [כאן דף כה ב] גבי אבל וליקיים תרויהו ולא מצית אמרת דלא מצי ליתובי דעתיה דהא תנן חתן אם רצה לקרות לילה הראשון קורא ובפרק היה קורא [דף יד ב] נמי אמרינן החופר כוך למת פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובודאי דרכן של חופרין דבתר דמחו בה טובא מיפשי פורתא והדרי ומחו ובעידנא דמיפשי למה הוא פטור (לתת פרוטה לעני העומד אצלו) ובודאי דהחופר כוך למת כדרכו שנינו ובפרק מי שמתו [דף יח א] נמי תניא המשמר את המת אע"פ שאינו מתו פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה והא משמר ודאי אפשר לו לקיים כמה מצות ולמה אמרו פטור לפיכך נ"ל דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אע"פ שיכול לקיים את שתייהן וההיא דנדרים לא מוכחא מידי דודאי בשעה שהאבדה משומרת בתיבתו לא מפטר דעוסק במצוה אמרינן ולא מקיים מצוה ומי שאבדה אצלו אע"פ שהוא מקיים מצוה אינו עוסק בה אלא בשעה שמנערה לצרכה ובההיא שעתא ודאי פטור למיתב פרוטה לעני אע"פ שאפשר לקיים את שתייהן ולחזור לנערו אלא בההיא גוונא לא שכיח והיינו טעמא דמדפטר רחמנא חתן אע"ג דאפשר ליה ליתובי דעתיה ולקיים את שתייהן וכדכתבינא ילפינן כל שהוא עוסק במלאכתו של מקום לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצות אחרות אע"פ שאפשר:

4) חידושי הריטב"א מסכת סוכה דף כה עמוד א

מתניתין שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה. פי' משום דעוסק במצוה פטור מן המצוה ומייתי לה בגמרא מקרא, ותימה דהא ודאי לא אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה אלא בשאי אפשר לקיים שתייהן, כי בעודו בסוכה או שמניח תפילין או שמתעטף בציצית או שיש"י (י) מזוזה בפתחו אין לפטרו מכל המצות, ומה שאמרו בשומר אבידה שפטור מלתת פרוטה לעני היינו בשעה שמנערה ומטפל בה והיינו דאמרינן ופרוטה דרב יוסף לא שכיחא כדפרישית בדוכתה, וכיון דלא מיפטר אלא בעודו עוסק במצוה זו למה לי קרא פשיטא למה יניח מצוה זו מפני מצוה אחרת, וי"ל דהא קמ"ל דאפילו בעי להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת גדולה הימנה אין הרשות בידו סד"א איפטורי הוא דמיפטר מינה אבל אי בעי למשבק הא ולמיעבד אידך הרשות בידו, קמ"ל דכיון דפטור מן האחרת הרי היא אצלו עכשיו כדבר של רשות ואסור להניח מצותו מפני דבר שהוא של רשות, ועוד למדנו הכתוב דאע"ג דאיכא עליה מצוה קבועה לזמן ודאי כגון קריאת שמע ושחיטת הפסח וקודם לכן באת לו מצוה אחרת שתבטלנו מן האחרת אם יתחיל בה, רשאי הוא להתחיל בזו שבאה לידו עכשיו ואם יבטל מן האחרת יבטל, ואינו חשוב פורק עצמו ממנה כשפורקה מעליו מחמת דבר מצוה, שאין חיוב המצוה עליו עד שיגיע זמנה וראשונה קודמת, כנ"ל.

5) שו"ת מהר"ח אור זרוע סימן קסג

ומה שהקשה ממלמדי מדרש הלכות ואגדות דהתם יפטר מלמיתב ריפתא לעניא בשעת לימודו אי מתרמי ליה? וממילא לא רצה להקשות כי היא מצוה נגמרה אבל ציצית ותפילין שייך משמוש ופירוד כי צוציתא דארמאי. ואותם תוספת שהזכירו מזוזה דעתם משום דשייך שימור בנקיות מחזירים וצואה וגם צריך מימים ימימה. והמלוה על המשכון דחשיב שומר שכר לא מחמת מצות הלואה אלא מחמת שימורה ושיטוחה כמו באבדה ממש. באינו צריך למשכון משום שומר שכר לרב יוסף. ולמסקנא אף בצריך למשכון להשתמש בו איכא מצוה כששוטחו ושומרו. ונא אל תקל לתלמידים כי מקום /מקלם/ יגיד להם ורובם תורתם שלא לשמה. גם אינה אומנתם גם עוסקים בעיון ולא בגמרא. וצא ולמד מאותו ששלח המדלית קברין בקסרין שלחתיך ללמוד וכו' משמע שלא כעס רק על קבורת המת דאפשר להתקיים באנשי המקום.

6) שו"ת מהר"ח אור זרוע סימן קפג

וכפי זה בחורים ההולכים ללמוד תורה פטורים מכל המצות כל זמן שהם בבית רבם. כרב חסדא ורבה בר רב הונא שהיו פטורים כל זמן שלא שמעו הדרשה. ומ"מ אם ירצו לברך על הציצית ועל התפילין יכולין, מידי דהווי אנשים. שפסק ר"ת זצ"ל שהנשים יכולות לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא ולהכי יוכלו

להוציא בתקיעת שופר את החייבים. ולא אמרינן דלא אתי הפטור אפילו מדרבנן ויוציא את החיוב דכל ישראל עריבים זה בזה. וכדאמר בר"ה דכל הברכות אעפ"י שיצא מוציא

7) רמב"ם הלכות אישות פרק טו הלכה ב

האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה, ומאימתי האיש נתחייב במצוה זו מבין שבע עשרה, וכיון שעברו * עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה, ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במזונות ויבטל מן התורה הרי זה מותר להתאחר, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכל שכן בתלמוד תורה.

8) רמב"ם הלכות קריאת שמע פרק ב הלכה ה

היה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן קריאת שמע פוסק וקורא ומברך לפניו ולאחריה, היה עוסק בצרכי רבים לא יפסוק אלא יגמור עסקיהן ויקרא אם נשאר עת לקרות.

9) רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ו הלכה ח

מי שהיה עוסק בתלמוד תורה והגיע זמן התפלה פוסק ומתפלל, ואם היתה תורתו אומנותו ואינו עושה מלאכה כלל והיה עוסק בתורה בשעת תפלתו אינו פוסק שמצות תלמוד תורה גדולה ממצות תפלה, וכל העוסק בצרכי רבים כעוסק בדברי תורה.

10) רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג

הלכה ג

אין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה כנגד כל המצות כולן שהתלמוד מביא לידי מעשה, לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום.

הלכה ד

היה לפניו עשיית מצוה ותלמוד תורה אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו, ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו.

11) בית הבחירה למאירי מסכת מועד קטן דף ט עמוד ב

אע"פ שאמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה אין תלמוד תורה בכלל זה אלא מי שהיה עוסק בתורה ואירעה מצוה לידו אם אפשר לאותה מצוה על ידי אחרים אין לו לבטל עליה ואל תשיבני בטול תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה שאף הם אי אפשר באחרים בראוי לה שהכל צריכין להם להרבות בכבוד ואם אי אפשר לו על ידי אחרים כגון שאין שם ראוי לה אלא הוא או שהיא מצוה המוטלת על גופו כגון לולב ושופר וכבוד אב ואם וקבורת מת מצוה במקום שאין לו קוברים ודומיהם המצוה קודמת ומבטל תלמוד תורה כדי לקיימה ואינו מפקיע חיובה מעליו בקיום מצות תלמוד תורה אפי' מצוה קלה ואע"פ שהעוסק במצוה פטור מן המצוה לא נאמר כן בתלמוד תורה הואיל ועקרה לידיעת קיום שאר מצות מבטלין אותה בשביל כל מצוה שאי אפשר לקיימה על ידי אחרים כך היא שטת גדולי המפרשים ויש שואלין והרי אף בשאר מצות כן שהרי אמרו במסכת קדושין ל"ב א' אמר לו אביו השקני מים ויש לו מצוה לעשות אם אפשר למצוה ליעשות על ידי אחרים כבוד אביו קודם תירצו גדולי המפרשים שתלמוד תורה הוצרך להשמיעני שלא תבטל הואיל ואפשר למצוה להתקיים שהייתי סובר הואיל ועקרו לקיום מצות יבטל מפני כל מצוה אף באפשר לעשותה באחרים וגדולי הדורות מתרצים שכבוד אביו שעה עוברת היא ואם לא היתה שעה עוברת היה יכול לבטלו לקיום המצוה אע"פ שהיה אפשר לעשותה באחרים אבל תלמוד תורה אע"פ שאינה שעה עוברת אינו מניחו לקיים מצוה שאפשר ליעשות באחרים הואיל וכלל תלמוד תורה כל שעה שעה עוברת היא ואם אי אפשר לעשותו באחרים תיבטל תלמוד תורה אע"פ ששעתה עוברת: